

Bijlage HAVO

2018

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

Vroegmoderne tijd

bron 1

In 1579 onderhandelen in Keulen afgevaardigden van de Unie van Utrecht en vertegenwoordigers van Filips II over vrede. Op 28 september 1579 antwoordt de secretaris van Willem van Oranje op vragen van vertegenwoordigers van de gewesten uit de Unie van Utrecht:

Zijne Excellentie (Willem van Oranje) antwoordt dat, tenzij de afgevaardigden van de koning vrede aanbieden onder voorwaarden die gunstig zijn voor het vaderland en de religie, (...) de gewesten er goed aan doen een vorst als beschermer te kiezen. Alles in overweging nemende, denkt zijne Excellentie dat in zo'n geval er geen heerser of vorst kan worden gevonden wiens gezag en middelen meer kunnen betekenen dan die van de Engelse koningin of de hertog van Anjou¹⁾.

noot 1 De hertog van Anjou is een broer van de koning van Frankrijk.

bron 2

Jan Huyghen van Linschoten is een Nederlandse zeevaarder, die heeft gevaren in Portugese dienst. Door zijn Portugese contacten heeft hij informatie verzameld over de zeeroute naar China en Japan. Hierover publiceert hij in 1596 een boek, dat veel belangstelling trekt en vele malen wordt herdrukt in de Republiek.

Hij schrijft over Korea:

Vlak boven Japan, rond de 34ste en 35ste breedtegraad en niet ver van de Chinese kust, ligt nog een groot eiland, namelijk het schiereiland Korea. Hierover hebben we nog geen betrouwbare berichten voor wat betreft de grootte en het volk, noch over de producten die er te vinden zijn.

bron 3

In 1863 publiceert de Nederlandse schrijver J.J. Cremer zijn novelle *Fabriekskinderen. Een bede, doch niet om geld*. Hij leest zijn novelle in het hele land voor. De belangstelling van het publiek is erg groot.

In dit fragment beschrijft Cremer een textielfabriek in Leiden:

In het midden van die sombergekleurde rij (spinmachines) – het helderst door een van de gasvlammen verlicht, daar zie je Saartje, het kind van Gerrit Zwarte, het arme kind dat koorts heeft, dat zich ongelooflijk snel en gelijkmatig moet haasten. Je herkent het arme meisje wel, al schrik je terug nu je haar droevig figuurtje in het volle licht beter kunt zien.

Een hoofd, een heel hoofd is zij kleiner dan je dochtertje, dat op dit uur gezond, met roze wangen, op het zachte kussen ligt te dromen en even oud is als zij.

Je schrikt terug bij het zien van dat vieze en fletse gezichtje, met die open mond en die onnatuurlijk glinsterende oogjes. Je wendt de blik van haar af, en je oog blijft gevestigd op het jongetje naast haar. Tien jaar oud, maar hij lijkt een kind van zeven lentes – wat zeg ik, een kind van zeven barre winters te zijn. Telkens en telkens werpt hij een versufte blik op de grofspinner (de opzichter die de machine bedient), die zijn werk aan de andere kant van de machine bespiedt; en angstig beweegt hij snel de handjes, want weet je, al twee keer heeft hij van hem een stevige tik met de stok gehad, hier op de schouder, erg vals! Erg vals en gemeen!

bron 4

De volgende bronfragmenten gaan over gebeurtenissen in Berlijn in de twintigste eeuw:

fragment a

Hoewel sommige mensen blauwe plekken opliepen toen de twee bevolkingen van Berlijn zich met elkaar vermengden, leken de Berlijners te genieten van de sensatie dat ze gezamenlijk geschiedenis maakten. Ze sloegen elkaar op de rug, gaven elkaar glazen champagne, wisselden adressen uit en namen foto's.

fragment b

De uitstraling van de Amerikaanse president liet er geen twijfel over bestaan dat de Verenigde Staten West-Berlijn nooit zouden prijsgeven. De kracht van zijn toespraak bezorgde me kippenvel. Daarbij straalde het licht van zijn fakkel ver over het door de Sovjet-Unie beheerste Oost-Berlijn.

fragment c

Dit is het begin van de communistische revolutie. Hiermee beginnen zij hun aanval. (...) Het Duitse volk zal geen toegeeflijkheid dulden. Iedere communistische partijfunctionaris zal worden neergeschoten waar hij wordt aangetroffen. Iedereen die met de communisten samenwerkt, moet gearresteerd worden. Vanaf nu zal er ook geen enkele toegeeflijkheid meer worden getoond tegenover de sociaaldemocraten.

fragment d

Zelfs de aanvoer van medicijnen en melk voor baby's was gestopt. Twee miljoen West-Berlijners moesten door uithongering tot overgave worden gedwongen. De efficiency van de luchtbrug overtrof de stoutste verwachtingen. (...) Elke 63 seconden landde er een vliegtuig!

fragment e

Bij de bakker zeiden ze dat de Russen nu bij Weissensee en Rangsdorf zijn. In het strandbad van Rangsdorf ben ik vaak gaan zwemmen. Ik probeer hardop uit hoe het klinkt: "De Russen in Rangsdorf." Het lijkt nergens op. In het oosten vandaag een vuurrode hemel, eindeloze branden.

fragment f

Volgens Berger zijn er betrouwbare troepen in Berlijn, en tanks en vliegtuigen voor het bestrijden van straatgevechten. Voor morgen worden ongeregelheden verwacht en men is erop voorbereid. De regering maakt een ambivalente en besluiteloze indruk. De enige betrouwbare krachten buiten het leger zijn, voor zover we daarop kunnen vertrouwen, de georganiseerde sociaaldemocraten en zij eisen het aftreden van de keizer.

bron 5

De achterkant van een biljet van vijftig pfennig uit 1921, noodgeld uitgegeven door de stad Bitterfeld (Duitsland), een centrum van de bruinkoolwinning:

Vertaling van de tekst op het bankbiljet:

De kolenuitvoer van Duitsland

Uitvoer van april 1920 tot en met maart 1921: 28,1 miljoen ton waarvan
herstelbetalingen: 67,1%.

Aan Polen, Hongarije, Danzig, Memel, Duits-Oostenrijk: 21,4%.

Uitvoer tegen wereldmarktprijzen: 11,5%.

Toelichting:

Dit bankbiljet was alleen geldig in Bitterfeld.

Op het biljet rijden kolentreinen naar het westen (in de richting van Keulen).

Aan de linkerkant staat de Eiffeltoren (Frankrijk).

bron 6

Verslag van een geheime bespreking op 5 november 1937 tussen Adolf Hitler, de Duitse minister van Buitenlandse Zaken en de Duitse legerleiding:

De Führer is van mening dat met grote waarschijnlijkheid Engeland, en naar het zich laat aanzien ook Frankrijk, in stilte Tsjecho-Slowakije al hebben afgeschreven en zich ermee hebben verzoend dat deze zaak binnenkort door Duitsland in het reine wordt gebracht. De problemen binnen het Britse wereldrijk en het vooruitzicht om opnieuw in een grote Europese oorlog verwickeld te raken, zullen beslissend zijn voor Engeland om niet deel te nemen aan een oorlog tegen Duitsland. De Engelse opstelling zal beslist niet zonder gevolgen zijn voor Frankrijk. Een optreden van Frankrijk, zonder Engelse steun en met het vooruitzicht dat zijn offensieven zouden vastlopen op onze westelijke verdediging, lijkt niet erg waarschijnlijk. (...) Natuurlijk zal het noodzakelijk zijn om het westen af te grendelen wanneer we onze aanvallen op Tsjecho-Slowakije en Oostenrijk uitvoeren. Hierbij dient nog in aanmerking genomen te worden dat de verdedigingsmaatregelen van Tsjecho-Slowakije van jaar tot jaar in kracht toenemen en dat ook het Oostenrijkse leger steeds sterker wordt.

bron 7

In de Duitse stad Krefeld vervangt de Amerikaanse sergeant George Kaufmann op 9 maart 1945 het straatnaambord. De Adolf Hitlerstraat wordt de Roosevelt Boulevard, genoemd naar de Amerikaanse president:

bron 8

Op 5 november 1956 verschijnen in een liberale en in een communistische Nederlandse krant artikelen over het neerslaan van de Hongaarse Opstand in 1956:

Een fragment uit *Het Algemeen Handelsblad*:

Zondagochtend in alle vroegte is het lugubere gordijn van het Russische verraad over Hongarije gevallen. Terwijl generaals van het Rode Leger nog onderhandelden met een Hongaarse afvaardiging over een terugtrekking van de Russische troepen, meldde de Hongaarse premier Imre Nagy in een korte doch uiterst dramatische redevoering voor de radio, dat de Russische troepen een massale aanval op Boedapest en andere steden hadden ingezet, en dat de Hongaren weerstand aan het offensief boden. Imre Nagy, die zijn rede in het Engels en het Frans herhaalde, verklaarde later dat zijn toespraak ook als een wanhopig beroep op de Verenigde Naties dient te worden beschouwd.

Een fragment uit *De Waarheid*:

De nieuwe Hongaarse regering van János Kádár heeft vanmorgen een oproep aan het volk uitgegeven, waarin zij zegt dat de socialistische krachten van Hongarije en de Sovjettroepen die te hulp werden geroepen, hun taak hebben vervuld. De regering van Imre Nagy is in elkaar gestort en bestaat niet meer. In alle plaatsen treden communisten, arbeiders en bekende figuren, die zich voor de terreur in de illegaliteit hadden moeten begeven, weer in het openbaar op. Binnen enkele dagen zal in het gehele land volledige kalmte heersen.

bron 9

Dolores Thijs, een Belgisch meisje, woont van 1956 tot 1959 met haar ouders in Oost-Berlijn, waar haar vader correspondent is van een Belgische krant en waar zij naar de middelbare school gaat. Over het begin van het nieuwe schooljaar in 1957 herinnert zij zich:

Tevergeefs keek ik uit naar Evi. Ook drie andere leerlingen kwamen niet opdagen. Geen leraar die er iets over zei of zelfs maar hun naam noemde en niemand van de leerlingen die ernaar vroeg. Alsof Evi, Klaus, Beate en Uwe er nooit geweest waren en men had besloten hen collectief dood te zwijgen. (...) Misschien had Evi ook geen zin meer gehad in deze school. Maar waarom had ze me niets verteld? Of op zijn minst een adres nagelaten? Waarvoor waren zij op de vlucht geslagen? Ik voelde me verraden. (...) Frau Kirschnick hield het op *Republikflucht*¹⁾, een woord dat ze fluisterend uitsprak, zodat het wel iets heel ergs moest zijn. Ik vroeg mijn vader wat het betekende. Volgens hem was het van toepassing op domoren die liever niet in de DDR woonden. "Waarom?", wilde ik weten.

Hij antwoordde met tegenzin: "Kijk, het komt eigenlijk hierop neer. De staat betaalt bijvoorbeeld jouw opleiding als arts of ingenieur. Dat kost veel geld en wordt opgebracht door de arbeidersklasse. Dus wie na zijn studie liever naar het Westen gaat omdat hij daar misschien meer kan verdienen, ontnemt de hardwerkende mensen hier de vruchten van hun arbeid. Maar deze staat heeft die ingenieur of arts ook nodig. Daarom wordt het als een misdaad beschouwd als zo iemand het land verlaat."

Daar moest ik even over nadenken. "Dus als ik hier een balletopleiding volg (...) en ik ga in Moskou dansen, dan bega ik een misdaad."

Mijn vader zuchtte: "Neeeee, alleen als je in New York zou gaan dansen." Dat verschil begreep ik niet. Maar hij had geen zin meer om het me uit te leggen.

noot 1 *Republikflucht*: vlucht uit de republiek, de DDR

bron 10

Een foto uit Indonesië uit 1949:

Toelichting:

Deze foto is gemaakt tijdens een actie van Nederlandse militairen tegen Indonesische vrijheidsstrijders op West-Sumatra (in Indonesië).

De vlag in de hand van de soldaat is een vlag van de Indonesische communistische partij, de PKI.

bron 11

Op 3 september 1968 publiceert de Amerikaanse krant *The Washington Post* deze prent van Herblock over het neerslaan van de Praagse Lente:

“She Might Have Invaded Russia”

Tekst in de prent (in vertaling):

Titel: "Zij zou Rusland (de Sovjet-Unie) hebben kunnen binnenvallen".

Op het bord staat: "Tsjecho-Slowakije".

Op de borst van de soldaat staat: "USSR", de afkorting voor de Sovjet-Unie.

Op de liggende figuur staat: "Vrijheid".

bron 12

Een prent uit een Nederlandse brochure. Deze brochure wordt in 1962 in Italië verspreid door de gezamenlijke Limburgse kolenmijnen om arbeiders te werven voor het zware werk in de mijnen:

Vertaling van de tekst:

"Er is werk voor jullie in de Nederlandse steenkoolmijnen."